

- ² Змерзлий Б. В. Приватні карантини в інституті карантинної служби Російської імперії в XIX ст. на прикладі Сулинського карантину / Б. В. Змерзлий // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 10–14.
- ³ Полное собрание законов Российской империи. С 1649 г. Т. XXVI. 1800 – 1801. – Спб, 1830. – 875 с. – С. 198.
- ⁴ Полное собрание законов Российской империи. С 1649 г. Т. XXXV. 1818 г. – Спб, 1830. – 674 с. – С. 474.
- ⁵ Полное собрание законов Российской империи. С 1649 г. Т. XXI. С 1781 по 1783 г. – Спб, 1830. – 1083 с. – С. 682.
- ⁶ Там само. – С. 683.
- ⁷ Там само. – С. 684.
- ⁸ Там само. – С. 645–646.
- ⁹ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Т. VII. 1832 г. – Спб, 1833. – 1044 с. – С. 788.
- ¹⁰ Там само. – С. 789.
- ¹¹ Там само. – С. 790.
- ¹² Там само. – С. 791.
- ¹³ Там само. – С. 792.
- ¹⁴ Там само. – С. 793.
- ¹⁵ Там само. – С. 795.
- ¹⁶ Там само. – С. 796.
- ¹⁷ Там само. – С. 797.
- ¹⁸ Там само. – С. 798.
- ¹⁹ Там само. – С. 799.
- ²⁰ Там само. – С. 139.
- ²¹ Там само. – С. 150.
- ²² Там само. – С. 151–152.
- ²³ Там само. – С. 152.
- ²⁴ Там само. – С. 152–153.
- ²⁵ Там само. – С. 153–154.
- ²⁶ Там само. – С. 154.
- ²⁷ Там само. – С. 163.
- ²⁸ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Т. X. Отделение первое. 1835 г. – Спб, 1835. – С. 745–746.

Резюме

У роботі за допомогою використання законодавчих актів досліджуваного періоду висвітлюються передумови і процес створення Внутрішньої карантинної варти в першій половині XIX століття. Розглядаються її структура, права, обов'язки та повноваження. Показано її генетичний зв'язок з митною вартою.

Ключові слова: карантинна варта, Російська імперія, межа.

Резюме

В работе с помощью использования законодательных актов исследуемого периода освещаются предпосылки и процесс создания Внутренней карантинной стражи в первой половине XIX столетия. Рассматриваются ее структура, права, обязанности и полномочия. Показана ее генетическая связь с таможенной стражей.

Ключевые слова: карантинная стража, Российская империя, граница.

Summary

In-process by the use of legislative acts of the probed period pre-conditions and process of creation of the Internal quarantine guard light up in the first half of the XIX item Its structure, rights, duties and plenary powers, is examined. It is rotined genetic connection with a custom guard.

Key words: quarantine guard, Russian empire, border.

Отримано 18.09.2012

М. Й. ГАВРЕЦЬКА

Марина Йосипівна Гаврецька, здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОРМАТИВНИХ АКТАХ ЗУНР

Проголошений 16 жовтня 1918 р. імператором Карлом I маніфест про перетворення Австро-Угорщини в федеративну державу спонукав українців до рішучих дій. 18 жовтня 1918 р. Українською парламентарною

репрезентацією у Львові було скликано збори всіх українських послів австрійського парламенту, галицького і буковинського сеймів, по три делегати від усіх політичних партій Галичини і Буковини, представники духовенства. На зборах було обрано Українську Національну Раду (УНР) в якості політичного представництва українського народу в Австро-Угорщині. До неї увійшли 33 українські послы до австрійського парламенту, 34 депутати до Галицького та 16 – до Буковинського крайових сеймів, по три представники від національно-демократичної, радикальної, соціал-демократичної і християнсько-суспільної партій, духовенства та студентської молоді. Серед членів Ради були професори, адвокати, селяни, робітники, священники – словом, представники усіх верств населення. Головою Ради став Євген Петрушевич¹.

У листопаді 1918 р. Галичина, Буковина та Закарпаття об'єдналися й утворили нову українську державу – Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР), загальною площею понад 70 тис. кв. км з населенням понад 6 млн осіб².

13 листопада 1918 р. на засіданні Української Національної Ради був ухвалений «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії», який проголосив створення української держави, до території якої ввійшла українська суспільна етнографічна область в межах колишньої Австро-Угорської монархії, а саме: українська частина колишніх австрійських коронних країв Галичини і Володимирії та Буковини, а також українські частини колишніх угорських столиць: Спиш, Шариш, Земляни, Уг. Берег, Угоча і Марморощ³.

Згідно з IV артикулом Тимчасового основного закону про державну самостійність українських земель основою державного представництва ЗУНР мали стати вибрані Установчі Збори. Але до часу їх зібрання всю владу повинні були здійснювати Українська Національна Рада та Державний Секретаріат⁴.

Серед основних завдань, які постали перед українською владою, було створення нової законодавчої бази, формування нового державного та адміністративного апарату. За пропозицією Державного Секретаріату Українська Національна Рада ухвалила рішення, щоб до прийняття власних законів для здійснення влади в усіх сферах суспільного життя в ЗУНР використовувалися австрійські закони та розпорядження, якщо вони не суперечили засадам української державності.

Крім цього, до 1 січня 1919 р. державні урядовці, судді, прокуратори та інші службовці зобов'язані були скласти службову присягу на вірність ЗУНР та її законам. За умови прийняття присяги представники національних меншин могли стати членами будь-яких органів влади ЗУНР, а також делегувати власних послів до складу УН Ради. Але враховуючи українсько-польське протистояння, поляки не визнавали сам процес українського державотворення, а інші національні меншини, зайнявши нейтральну позицію в українсько-польському конфлікті, не поспішали на службу в державні органи влади. З цієї причини склад УН Ради був абсолютно українським.

Поруч з організаційними питаннями владою проводилася також активна робота з українізації державного життя ЗУНР. Урядом здійснювалися заходи щодо заміни австрійських емблем та написів на нововведені з гербом ЗУНР та написами українською мовою⁵. Урядові написи на державних будівлях повинні були містити герб ЗУНР, а довкола герба – назву уряду українською мовою. Водночас дозволялося, щоб на державних школах з польською та німецькою мовами викладання урядові емблеми містили також написи польською та німецькою мовами (§ 6)⁶.

Разом із тим поляки, не зважаючи на діяльність української влади, продовжували запеклу боротьбу проти українського населення Східної Галичини. Зокрема, у грудні 1918 р. у львівській Ставропігії, Просвіті, Дністрі та в «Ділі» поляками було проведено 18 ревізій. Друкарню «Діла» та «Українського слова» частково було знищено. За весь час польської інвазії «Діло» вийшло лише два рази. Натомість почав виходити український соціалістично-демократичний часопис «Вперед», який за наказом коменданта Розвадовського мав друкуватися з двома рівнорядними текстами: два тексти написані українською мовою, але один – звичайним правописом, а другий – латинськими (польськими) буквами. Всі українські книгарні було зачинено. Ані українські, ані польські школи не функціонували. Українські написи та вивіски на крамницях були знищені. Щодня поляками проводилися ревізії у будинках, де проживали українці. Здійснювалися арешти та інтернування відомих українських діячів⁷.

1 січня 1918 р. головою Національної Ради ЗУНР Євгеном Петрушевичем у всіх українських газетах був опублікований «Протест Західно-Української Народної Республіки проти польської інвазії», який адресувався уряду Об'єднаних Держав, а також англійському, французькому та італійському урядам. У протесті зазначалося: «Польський уряд в Варшаві постійно висилає велику кількість військ проти Східної Галичини. Його метою є знищення військовою силою старовинної української держави «Галичини», відбудовану українським народом на основі прав і незалежної волі народу на своїй землі, на якій з'явилася Західно-Українська Народна Республіка – і насильно приєднати її до польського королівства. Український народ Галичини підняв бурхливу боротьбу проти цієї ворожої інвазії. Головний польський комендант в Галичині арештував мирних горожан-українців як заручників і спричинив ще більше страшні погроми. Українців мучать та переслідують в найбрутальніший спосіб. Тимчасом польські посланці розвивають в урядів коаліції та в пресі працю проти українського народу і Західно-Української Народної Республіки за допомогою очорнення та брехні, з метою перешкоджання нейтральних кроків зі сторони урядів коаліції... Українське населення Східної Галичини і Буковини хоче виконувати права національної автономії тільки на своїй національній території – права, які признав нам президент Вільсон і коаліція...»⁸. Президент УНР звернувся з проханням до урядів коаліції вплинути та наказати владі у Варшаві й Бухаресті забрати польські війська зі Східної Галичини, для того щоб український народ без перешкод міг користуватися своїм правом самовизначення.

Українська влада, не отримавши підтримки від держав коаліції, прийняла рішення про об'єднання українських західних земель із землями Наддніпрянщини. Ухвалою від 3 січня 1919 р. Українська Національна Рада постановила «про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну, одноцільну, суверенну Народну Республіку. До моменту зібрання Установчих зборів об'єднаної Республіки, законодавчу владу на території колишньої ЗУНР продовжувала виконувати Українська Національна Рада, а цивільною та військовою адміністрацією видав Державний Секретаріат»⁹.

Крім цього, на основі законів, прийнятих 4 січня 1919 р., Українська Національна Рада обрала Президію, яка складалася з Президента та чотирьох його заступників¹⁰, а також Виділ УНР, в який входив Президент УНР та дев'ять членів (§ 1)¹¹. Закони та розпорядження, ухвалені Українською Національною Радою, а також розпорядження Державних Секретаріатів публікувалися у «Віснику законів і розпорядків Західної Облaсті Української Народної Республіки». Текст законів, ухвалених Радою, підписував Президент УНР та один член Виділу УНР, а розпорядження секретарів – відповідний секретар (§ 2)¹².

Вже 22 січня 1919 р. відбулася важлива та очікувана подія в житті українського народу – був підписаний Акт про злуку ЗУНР та УНР. Проте, незважаючи на активне становлення українського державного життя, поляки не бажали залишати своїх позицій, про що свідчило польське урядування в українських магістратах, ігнорування української влади, українського населення та української мови з боку польських урядових кіл. Через неврегульованість на законодавчому рівні мовного питання польські чиновники продовжували вперто використовувати «польську мову ужендову»¹³ у спілкуванні з українським населенням. Досить часто в кореспонденції зустрічалися польські урядові листи, або українські урядові листи з польськими підписами, що викликало обурення української спільноти¹⁴. З цієї причини українці наполягали на законному встановленню вживання української мови.

Для того, щоб усунути хаос та вирішити на законодавчому рівні мовне питання, уряд УНР розробив проект закону про вживання української мови у внутрішньому та зовнішньому урядуванні всіх державних органів влади і органів самоврядування, усвідомлюючи, що це надзвичайно важливий крок на шляху розбудови української держави. Уряд стояв на тому, що як і в кожній державі, так і особливо в українській повинна бути встановлена одна мова як державна, тим більше, що українці, виконуючи акт самовизначення, проголосили свою державність на історичній українській території, заселеній переважно українським народом. На думку української влади, тільки державною мовою могли порозумітися всі громадяни на спільних засіданнях, сеймах, у парламенті. Так, як це відбувається в усіх державах світу. Тому державною мовою в українській державі мала бути встановлена українська мова. Як приклад, наводилася Австрійська держава, в якій німці не становили більшості населення, але до останніх часів наполягали на тому, щоб німецька мова мала статус державної, мотивуючи це «державною konieczністю», тобто необхідністю¹⁵.

Згідно з проектом всі державні уряди, всі державні підприємства та публічні інституції зобов'язані були вживати в кореспонденціях між собою та у внутрішньому урядуванні державну мову. Такий принцип вважався справедливим ще й тому, що Українська Республіка, утримуючи весь урядовий апарат, всі уряди та владу, безсумнівно, мала право домагатися, щоб всі урядовці та державні службовці знали та використовували у внутрішньому урядуванні українську мову¹⁶.

Що ж стосувалося національних меншин, то Українська Народна Республіка прийняла рішення використовувати принцип повної автономічної та особистої свободи, а також гарантувала рівні права для всіх громадян. Держава, не беручи до уваги віру й національність, надала статус національних меншин польському, єврейському, німецькому та іншим народам, які проживали на території ЗУНР, при цьому, їм було дозволено звертатися до державних органів влади їх рідною мовою. Водночас на державну владу покладался обов'язок знання мов цих національних меншин, а також обов'язок давати відповіді на звернення осіб їх рідною мовою¹⁷.

Даний закон був запланований урядом як закон рамковий – державний закон, який містив приписи щодо вживання мови у внутрішньому і зовнішньому урядуванні всіх державних влад, державних установ, організацій і підприємств, зокрема у сфері шкільництва, у армії, на залізниці, пошті, державних копальнях і т. д. Щодо використання української мови в суді, то з огляду на казуїстику, спричинену цивільною процедурою, закон цей був не всеохоплюючим, оскільки в процесі брали участь декілька осіб: сторони, свідки та слідчі, рідна мова яких могла бути різною. Для цього було необхідно, щоб Державний Секретаріат Судівництва прийняв розпорядження, яке б містило норми, що мали врегулювати використання української мови в судах¹⁸.

Вже 15 лютого 1919 р. Українською Національною Радою офіційно був прийнятий закон «Про використання мови у внутрішньому і зовнішньому урядуванні державних влад і урядів, публічних інституцій і державних підприємств у Західній області Української Народної Республіки», який постановив, що державною мовою у 33 Західній Облaсті Народної Республіки є українська мова (§ 1). Дану мову повинні були вживати у внутрішньому та зовнішньому урядуванні всі державні влади і уряди, публічні інституції та державні підприємства (§ 2). Всім законно визнаним національним меншинам залишалася свобода вживання як усно, так і письмово їх рідної мови в урядових відносинах з державною владою та урядами, публічними інституціями й державними підприємствами (§ 3)¹⁹.

Якщо порівнювати австрійське законодавство, яке гарантувало своїм громадянам право на розвиток рідної мови, але носило суто декларативний характер, то українське законодавство не лише надавало гарантії, а й забезпечувало право національних меншин вільно користуватися рідними мовами у повсякденному та державному житті. Крім цього, залишалася чинним рішення Державного Секретаріату від 10 листопа-

да 1918 р. про те, що всі закони, урядові акти та інші правові документи, які мають загальнодержавне значення, слід публікувати чотирма мовами – українською, польською, єврейською і німецькою²⁰.

Навіть за таких сприятливих умов поляки не визнавали мовної реформи української влади і не змінювали своїх позицій щодо української мови. Досить цікавий факт польського шовінізму був засвідчений у статті «Precz z Rusinami!» («Геть Русинів!») у газеті «Республіка» за 1919 р., в якій порівнюється антиукраїнська політика в Польщі та лояльна політика української влади до національних меншин в ЗУНР. В той час, як у Польщі звільняли з усіх посад українців, чехів та німців, в українській державі всім національним меншинам не тільки гарантувалися їхні права, а навіть надавалася можливість бути членами уряду за умови складання присяги на вірність державі. Але і в даній ситуації, як зазначається в статті, спостерігалися зловживання. Польські урядовці, «навіть найбільші шовіністи, залишалися на своїх місцях, бо склали присягу, користувалися польською мовою, тому що по-українськи розмовляти не бажали»²¹.

Слід зазначити, що врегулювання правового статусу української мови урядом було здійснено також у шкільній сфері. Так, 2 та 3 лютого 1919 р. в Станіславові відбувся з'їзд делегатів українського народного учительства, на якому було репрезентовано учительство з 31 повітів, представлених 117 делегатами. Серед проблем, які розглядалися на засіданні, було питання організації народного шкільництва. Державним секретарем доктором А. Артимовичем були представлені основні напрями шкільної політики Державного Секретаріату. Також зазначалося про обов'язкове скасування в українських народних школах навчання чужими мовами. Водночас, вивчення української мови ставало обов'язковим предметом навчання в усіх школах. Учитель, який не складав присяги на вірність українській державі, не мав права займатися учительською діяльністю. Зборами одногосно було ухвалено ряд резолюцій, згідно з якими народна школа визнавалася державною інституцією Української Народної Республіки, а учителі від 1 січня 1919 р. визнавалися державними службовцями. Для складення тимчасового проекту шкільного закону зборами було прийнято рішення про утворення комісії з фахівців у шкільній справі²².

13 лютого 1919 р. Українською Національною Радою був виданий закон «Про основи організації шкільництва на Західній Області Української Народної Республіки», в якому зазначалося, що урядовою мовою та мовою викладання у всіх державних школах є українська мова. Одночасно національним меншинам, які проживали на території держави, надавалося право здобувати освіту рідною мовою (§ 2)²³.

Згідно з розпорядженням Секретаріату освіти у справі тимчасових змін навчальних планів, прийнятого 23 лютого 1919 р., передбачалося скасування обов'язкового вивчення польської та німецької мов в усіх школах з українською мовою викладання. При цьому була залишена можливість вивчення польської та німецької мови в середніх школах як не обов'язкового предмета. В усіх державних і приватних школах з недержавною мовою викладання вводилося навчання української мови як обов'язкового предмета: в народних школах – з третього року навчання, а в усіх інших школах – з першого року навчання²⁴.

Розпорядженням Державного Секретаріату освіти і віросповідань від 24 лютого 1919 р. дирекції всіх державних середніх шкіл з неукраїнською мовою викладання зобов'язувалися в місцевостях, де немає державних шкіл даного типу з українською мовою викладання, до 15 березня 1919 р. запровадити українську мову (§ 1). Також даним розпорядком встановлювалося, що до кінця навчального 1918/19 року вказаним закладам дозволялося користуватися, при необхідності, «теперішньою мовою викладання як допоміжною»²⁵, тобто польською чи німецькою.

Слід зазначити, що складна політична ситуація в державі не стала на заваді у відкритті українським урядом ЗУНР понад 2000 народних та 30 середніх шкіл з українською мовою навчання. Серед них було 20 гімназій, три реальні школи та сім учительських семінарій²⁶.

Прийняті нормативні акти, які закріплювали правовий статус української мови в суспільному житті та водночас гарантували мовні права національним меншинам, свідчили про політичну зрілість керівництва ЗУНР, розуміння прав та культурних потреб людини. Лояльна політика української влади здійснювалася в інтересах усіх народностей, які проживали на території ЗУНР, в інтересах усієї суспільності. Таким чином уряд прагнув довести, що український народ доріс до самостійності, а «якщо б українська влада розпочала загарбницьку політику проти іншого народу, або хоча б неприхильно поставилася до якогось з них, то це дало б привід до думки, що українці незрілі до того, щоб управляти своєю територією»²⁷.

Проте з приходом нової влади соціально-економічне становище народних мас не зазнало особливих змін на краще. В такій ситуації була вина не тільки влади, що не змогла вирішити нагальних соціальних проблем, ще одним фактором була виснажлива війна з польськими окупантами. Але незважаючи на складні політичні умови українському уряду вдалося забезпечити громадянський мир та спокій в державі. Крім цього, українська влада всупереч різним перепонам здійснювала всі заходи для відродження національної культури та освіти.

Отже, Західно-Українська Народна Республіка стала втіленням державницьких стремлінь українців Галичини, Буковини й Закарпаття. Проголошення власної самостійної держави в центрі Європи стало визначною подією в історії українського народу, який протягом багатьох століть перебував під гнітом інших народів.

¹ Тицик Б. Й., Вівчаренко О. А., Лешкович Н. О. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Монографія. – Львів – Івано-Франківськ: Світ, 2000. – С. 86.

² Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Керівник авторського колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. – С. 5.

³ Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії ухвалені Українською Національною Радою на засіданні дня 13. падолиста 1918 / Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Републики. – Станіславів: 3 печатні Б. Вайденфельда і брата в Станіславові, 1918. – С. 3.

⁴ Там само. – С. 3–4.

⁵ Розпорядок Державного Секретара Судівництва з дня 18. грудня 1918 р. в справі написів і урядових печатий / Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Републики. – Станіславів: 3 печатні Б. Вайденфельда і брата в Станіславові, 1918. – С. 15–16.

⁶ Розпорядок Державного Секретаря внутрішніх справ з дня 20. грудня 1918 р. в справі назв державних урядів, в справі службового приречення урядників адміністраційних, та в справі емблем, написів і печатий в службі адміністраційній / Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Републики. – Станіславів: 3 печатні Б. Вайденфельда і брата в Станіславові, 1918. – С. 21–22.

⁷ Наші інституції. Наші часописи. // Нове життя – 3 печатні Е.Вайденфельда в Станіславові. – Ч. 21. – Субота, дня 21. грудня 1918. – Рік I. – С. 1.

⁸ Протест Західно-Української Народної Републики проти польської інвазії // Нове життя. – 3 печатні Е. Вайденфельда в Станіславові. – Ч. 1. – Середа, дня 1. січня 1919. – Рік II. – С. 1.

⁹ Ухвала Української Національної Ради з дня 3. Січня 1919 р. про злуку Західно-Української Народної Републики з Українською Народною Республікою / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – Випуск 1. – Виданий 31 січня 1919 р. – Річник 1919. – С. 1.

¹⁰ Закон з дня 4. січня 1919 р. доповнюючий статут Української Національної Ради / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – Випуск 1. – Виданий 31 січня 1919 р. – Річник 1919. – С. 2.

¹¹ Закон з дня 4. січня 1919 р. про Виділ Української Національної Ради / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – Випуск 1. – Виданий 31 січня 1919 р. – Річник 1919. – С. 2–3.

¹² Закон з дня 4. січня 1919 р. про спосіб оповіщення законів і розпорядків / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – 1. Випуск. – Виданий 31 січня 1919 р. – Річник 1919. – С. 2.

¹³ Проект закона про урядову мову / Република. – Друкарня Е. Вайденфельда і брата в Станіславові. – Ч. 12. – Станіславів, субота 15. лютого 1919. – Рік I. – С. 2.

¹⁴ Там само. – С. 3.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Закон з дня 15. лютого 1919 р. про уживанє мови у внутрішнім і зовнішнім урядованю державних властей і урядів, публичних інституцій і державних підприємств на Західній Области Української Народної Республіки / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – 3. Випуск. – Виданий 2 марта 1919 р. – Річник 1919. – С. 12.

²⁰ Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А., Лешкович Н. О. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Монографія. Львів – Івано-Франківськ: Світ. – 2000 – С. 111.

²¹ «*Precz z Rusinami!*» / Република. – Друкарня Е. Вайденфельда і брата в Станіславові. – Ч. 12. – Станіславів, субота 15. лютого 1919. – Рік I. – С. 2.

²² Зїзд делегатів українського нар. учительства в Станіславові / Република. – Друкарня Е. Вайденфельда і брата в Станіславові. – Ч. 7. – Станіславів, неділя 9. лютого 1919. – Рік I. – С. 3.

²³ Закон з дня 13. Лютого 1919 р. про основи шкільництва на Західній Области Української Народної Республіки / Вістник Державного Секретаряту освіти і віроісповідань. – Печатня Е. Вайденфельда, Станіславів. – Ч. 1. – Станіславів, 1. марта 1919 р. – Річник I. – С. 1.

²⁴ Зарядженє в справі тимчасових змін научних плянів / Вістник Державного Секретаряту освіти і віроісповідань – Печатня Е. Вайденфельда, Станіславів. – Ч. 1. – Станіславів, 1. марта 1919. – Річник I. – С. 8.

²⁵ Розпорядок Державного Секретаряту просвьіти і віроісповідань з дня 24. лютого 1919 р., відносно заведеня української викладової мови у державних, середних школах / Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 3 друкарні Льва Данкевича в Станіславові. – Випуск 3. – Виданий 2 марта 1919 р. – Річник 1919. – С. 25.

²⁶ Верига В. Там, де Дністер круто в'ється: Іст. нарис виховно-освітньої політики в Галичині на прикладі учительської семінарії та гімназії в Заліщиках, 1899–1939. – 2-ге вид., виправл. – Львів: Каменяр, 1993. – 96 с.

²⁷ Новий час, нове життя / Нове життя. – 3 печатні Е. Вайденфельда в Станіславові. – Ч. 4. – Неділя, дня 17. падолиста 1918. – Рік I. – С. 2.

Резюме

У статті розглянуто законодавчі акти, які регулювали правовий статус української мови на території ЗУНР.

Ключові слова: ЗУНР, Українська Національна Рада, Державний Секретаріат освіти та віроісповідань, українська мова.

Резюме

В статье рассмотрены законодательные акты, регулирующие правовой статус украинского языка на территории ЗУНР.

Ключевые слова: ЗУНР, Украинский Национальный Совет, Государственный Секретариат образования и вероисповеданий, украинский язык.

Summary

The article considers the laws that govern the legal status of the Ukrainian language in WUPR.

Key words: WUPR, Ukrainian National Council, the State Secretariat for Education and creeds, Ukrainian language.

Отримано 27.09.2012

Т. С. ЗАХАРКЕВИЧ

*Тимофій Сергійович Захаркевич, аспірант
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасна Україна є молодою і незалежною державою з потенціалом у науці, промисловості, культурі та багатьох інших сферах. Вона має все необхідне, а саме: людські та матеріальні ресурси для того, щоб претендувати на місце однієї із найрозвиненіших держав світу. Розуміння та усвідомлення цього повинно якнайшвидше дійти до кожного жителя та громадянина України.

Досить поширеною є думка, що становлення України цілком залежить від економічних чинників. Звичайно, економічний розвиток має велике значення, однак очікувані економічні перетворення неможливі без відповідних зрушень у дотриманні всіма органами влади, їх посадовими особами, підприємцями та громадянами правової культури і правового порядку, встановленого у державі¹.

Але, на жаль, сьогодні лише невелика частка громадян розуміє важливість дотримання правового режиму, встановленого у державі, всебічного розвитку кожної людини, яка проживає на території нашої країни. Оскільки саме в цей період – період становлення молодого України, визначаються ціннісні орієнтири суспільства, формуються ідеали та прагнення до самодетермінації, відбувається активний процес становлення соціальної зрілості суспільства та громадян. Стає очевидною об'єктивна потреба цілеспрямованої діяльності всіх соціальних інститутів держави в галузі правового виховання і правової поведінки всіх без винятку громадян.

Правова поведінка є необхідною передумовою громадянського становлення особистості, її гуманістичної спрямованості, моральної саморегуляції поведінки в системі «людина і право – людина і закон», що в подальшому надасть змогу для побудови дійсно демократичної України.

Одним із першочергових завдань сучасної юридичної науки і практики в Україні повинно стати посилення уваги до спеціальних досліджень, присвячених проблемам виховання в суспільстві ціннісного ставлення до права. Основою даного виховання має стати прийняття і усвідомлення суспільством Права і Закону.

На сьогоднішній день правова поведінка набула нового значення. Цю проблему досліджували такі українські вчені, як М. І. Козюбра, В. А. Котюк, П. М. Рабинович, А. Р. Машок, С. А. Тихонова, М. П. Щербань, П. Ф. Мартиненко та інші.

Сучасні українські учені пов'язують розвиток громадянського суспільства в Україні із суттєвим підвищенням правосвідомості громадян, їх правової культури, законослухняності, подоланням явищ правового нігілізму. Вони розглядають розвиток правової поведінки як одну із важливих умов розвитку нашої країни².

Але, як свідчить практика, правова поведінка українського суспільства, що є частиною його загальної культури та одним з головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності задля її становлення та активного розвитку. Соціологічні дослідження, опитування громадян України у всеукраїнському чи регіональних масштабах, що були здійснені упродовж останніх 10 років, постійно і однозначно засвідчують про прогалини у відносинах громадян з владою, невміння самих громадян захистити свої права. Отже, це свідчить про низький рівень правосвідомості та правових знань з боку громадян, про низький рівень правової поведінки як з боку одних, так й інших.

Від дотримання суспільством правової поведінки залежать рівні правової поведінки окремих систем та органів влади, а також, зокрема, самих громадян. Правова поведінка члена суспільства (громадянина) – це обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність. Саме правова поведінка особи включає знання законодавства (інтелектуальний зріз), уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими актами у практичній діяльності (поведінковий зріз).